

Каліущенко Ірина Миколаївна

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ ТА ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ

Оновлене законодавство про поліцію демонструє суттєвий крок на шляху зближення української правоохоронної системи з міжнародно-правовими стандартами поліцейської діяльності. Сучасний етап розвитку України як незалежної держави характеризується військовою агресією на її східних кордонах, тому питання застосування міжнародних стандартів у діяльності співробітників Національної поліції в умовах надзвичайного стану та воєнних конфліктів є вкрай актуальними.

Різноманітні практичні аспекти реалізації співробітниками поліції власних повноважень у надзвичайних ситуаціях розглядаються в якості однієї з пріоритетних завдань у більшості зарубіжних країн. При цьому, мова йдеться про поліцейські підрозділи, які навмисно не включаються до складу збройних сил під час надзвичайного стану, проведення контртерористичних заходів і внутрішніх збройних конфліктів. У ряді правових документів зарубіжних країн можна виявити, що режим надзвичайного стану оголошується тільки на підставі закону, коли цей надзвичайний стан загрожує існуванню нації, і звичайних методів для врегулювання ситуації, що склалася, недостатньо. Співробітники поліції в умовах надзвичайного стану і внутрішніх збройних конфліктів зобов'язані при виконанні службово-професійних обов'язків та забезпечення належного громадського порядку дотримуватися як міжнародних норм у галузі прав людини, так і норм внутрішнього законодавства держави.

Сьогодні в окремих районах Донецької та Луганської областей діє особливий стан, який має назву антитерористична операція (АТО) – комплекс скоординованих спеціальних заходів, спрямованих на попередження, запобігання та припинення терористичної діяльності, звільнення заручників, забезпечення безпеки населення, знешкодження терористів, мінімізацію наслідків терористичної діяльності [1, ст. 1]. Безумовно, в такому режимі робота підрозділів Національної поліції України повинна чітко регламентуватися правовими актами, які у своїй сукупності мають два рівня: національний та міжнародний. Указом в. о. Президента України від 13 квітня 2014 р. № 405 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року “Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України, щоб зупинити розгул тероризму,

організованого російськими спецслужбами у східних регіонах України»» розпочато широкомасштабну антитерористичну операцію із залученням Збройних Сил України та органів правопорядку. Основним законом, який регулює проведення АТО, є Закон України «Про боротьбу з тероризмом». Крім того, правове регулювання АТО здійснюється на основі законів: «Про службу безпеки України»; «Про національну поліцію»; «Про Збройні Сили України»; «Про Державну прикордонну службу України»; «Про війська Цивільної оборони України»; «Про розвідувальні органи України», «Про військовий обов'язок і військову службу» та ін.

Водночас у світі існує комплекс міжнародних правових актів універсального значення, які стосуються діяльності правоохоронних органів в умовах надзвичайного стану або воєнних конфліктів. Так, у Кодексі поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, прийнятому Резолюцією 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 року, у статті 5 говориться про те, що в умовах внутрішньої політичної нестабільності, при загрозі національній безпеці або іншому надзвичайному стані співробітники правоохоронних органів зобов'язані при забезпеченні громадського порядку діяти згідно із законами країни, не порушуючи прав і основних свобод людини [2]. Певні службові вимоги до співробітників поліції, які проходять службу в умовах здійснення антитерористичної діяльності та інших надзвичайних ситуацій, наведено у статті 8 Поліцейської декларації, затвердженої Резолюцією № 690 Парламентської Асамблеї Ради Європи від 9 травня 1979 року. Таким чином, у названих і деяких інших документах містяться принципи та правові основи служби у правоохоронних органах зарубіжних країн, а також вказані основні службові обов'язки та права їх працівників при надзвичайних ситуаціях та внутрішніх збройних конфліктах.

При професійній підготовці співробітників поліції, задіяних на несення служби в умовах надзвичайного стану або при проведенні контртерористичних заходів, створюються і реалізуються спеціальні програми. Наприклад, у США для співробітників поліції існують навчальні курси за спеціальною програмою, на яких поліцейські набувають необхідні знання щодо припинення масових заворушень та терористичних акцій. Фахівці розробляють типові моделі дій співробітників поліції в надзвичайних ситуаціях. При цьому передбачаються постійне вивчення соціальної обстановки в окремих регіонах, завчасна розробка докладних організаційних планів, конкретний підбір особового складу для реалізації даних планів, навчання спеціальних груп виконавців, планування детальних профілактичних заходів та заходів щодо забезпечення контролю за кризовою обстановкою.

Правила з організації професійної підготовки працівників поліції, задіяних у забезпеченні правопорядку під час збройних конфліктів та в інших надзвичайних ситуаціях (цивільних заворушеннях), передбачають читання курсів з теоретичної і практичної підготовки особового складу, розроблення практичних заходів з підтримки правопорядку та захисту цивільного населення під

час збройних конфліктів, розробку стандартних процедур співробітництва поліції з медичними та пожежними службами, цивільними і військовими підрозділами в надзвичайних ситуаціях. Особливий акцент зроблено на розробці чітких інструкцій, які стосуються цивільного статусу поліції під час режиму надзвичайного стану, збройного конфлікту, проведення контртерористичної операції. Фахівці рекомендують співробітникам поліції в надзвичайних ситуаціях звертати особливу увагу на специфічні потреби найбільш вразливих груп населення, а також радять їм пам'ятати, що їх головними завданнями є підтримання порядку, безпеки та захист прав людини, а не дотримання формальностей щодо наявності або відсутності відповідного дозволу.

В умовах внутрішніх збройних конфліктів співробітники поліції зобов'язані залежно від загальної обстановки, функцій та можливостей протидіяти озброєним опозиційним угрупованням, розслідувати кримінальні діяння, вчинені членами злочинних груп, виконувати загальні обов'язки поліцейських, в які можуть бути внесені деякі зміни залежно від обставин збройного конфлікту. Що стосується служби поліції в умовах надзвичайного стану (наприклад, цивільних заворушень), то вимоги, що пред'являються до співробітників поліції, значно зростають, оскільки життя і здоров'я співробітників поліції в таких умовах перебувають під загрозою. Під час проведення контртерористичних заходів службові обов'язки співробітників поліції передбачають застосування превентивних заходів та притягнення до відповідальності винних у скоєнні терористичних актів. У зв'язку з цим особливої важливості набувають знання тих засобів і заходів, які передбачаються або рекомендуються міжнародним співтовариством і відповідними міжнародними органами.

Отже, в періоди надзвичайного стану та воєнних конфліктів служба співробітників поліції спрямована на дотримання та захист усіх прав людини, обмеження яких заборонено за будь-яких обставин. У такому режимі робота співробітників поліції повинна чітко регламентуватися міжнародними і національними правовими актами. Грамотне застосування поліцією найбільш адекватних стратегій і тактик, гуманних методів буде сприяти якнайшвидшому відновленню правопорядку, тому вирішальне значення повинне надаватися практичним умінням і навичкам, необхідним співробітникам поліції в їх службовій діяльності в умовах надзвичайного стану. У таких ситуаціях працівникам поліції може належати вирішальна роль у попередженні розвитку конфлікту.

---

1. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 березня 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>.

2. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку від 17 грудня 1979 року, прийнятий Резолюцією 34/169 Генеральної Асамблеї ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>.